

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

РОСІК ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 340.142+340.134

**РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В СУЧАСНІЙ ПРАВОТВОРЧОСТІ:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

- Науковий керівник –** доктор юридичних наук, професор
БОБРОВНИК Світлана Василівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри теорії права та держави.
- Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Національної академії правових наук України
ПЕТРИШИН Олександр Віталійович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри теорії держави і права;
- кандидат юридичних наук, доцент
ЧАПЛЮК Оксана Іванівна,
Київський університет права НАН України,
доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Захист відбудеться «26» травня 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.18 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «26 квітня» 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Токарчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Правотворчість та судова практика є складними юридичними явищами, які існують і функціонують як самостійно, так і у поєднанні між собою. Це пояснюється тим, що судова практика та правотворчість як різновиди юридичної практичної діяльності обумовлені діяльністю спеціальних суб'єктів права, їх функціонування спрямоване на досягнення правового результату. В сучасній юридичній науці значно актуалізується необхідність вивчення теоретико-правових та практичних аспектів взаємовпливу досліджуваних явищ, що обумовлено інтенсифікацією розвитку суспільних відносин, посиленням взаємопроникнення правових систем, зміною функціональної ролі правових явищ і процесів в сучасних умовах розбудови державності та правової системи. Тому дослідження теоретико-прикладних аспектів судової практики у поєднанні з правотворчістю з наукової точки зору має витребуваний та об'єктивно обумовлений характер. Окрім того, важливе місце в науковому пізнанні належить питанням ролі судової практики, відповідь на які надасть змогу встановити її місце в системі правових явищ, зміст впливу на інші суміжні явища і процеси, а також визначити перспективи вдосконалення із врахуванням її функціонального призначення. У науковому сенсі проблематика ролі судової практики в правотворчості отримує підвищений науковий інтерес, оскільки її вивчення надасть змогу встановити і проаналізувати закономірності судової практики в контексті її впливу на сучасну правотворчу діяльність. Враховуючи, що судова практика як об'єкт наукового пізнання має міждисциплінарний характер, особливо важливими є з'ясування теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в сучасній правотворчості.

Актуальність обраної проблеми обумовлюється також сучасними процесами реформування судової системи України, що значно активізуються з прийняттям Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 року № 1188-VII. Належний рівень наукової розробки теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в сучасній правотворчості має скласти доктринальну основу здійснення реформ в сфері судової системи та вдосконалення правотворчої діяльності і законодавства України. Окрім того, актуальність наукового аналізу теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в правотворчості України обумовлюється станом ефективності правового регулювання, що потребує вдосконалення, в тому числі і шляхом їх синхронізації та посилення взаємозв'язку між правотворчістю та судовою практикою.

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується існуючим станом наукового з'ясування ролі судової практики в національній правотворчості. Встановлення ролі судової практики має міждисциплінарний характер, що обумовлено багатоаспектністю цього явища та можливістю його прояву в різноманітних сферах правового регулювання суспільних відносин. Як проблема теоретико-правового характеру, роль судової практики в сучасній правотворчості України досліджена в працях С. В. Бобровник, С. В. Бошно, П. О. Гука, С. Д. Гусарєва, Ж. О. Дзейко, О. В. Зайчука, Б. В. Малишева, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Петришина, С. П. Погребняка, Е. В. Сем'янова, В. О. Сердюк, О. Ф. Скакун, В. М. Сирих, Н. В. Стецик, О. В. Фатхутдінової,

Д. Ю. Хорошковської, О. І. Чаплюк, С. П. Чередниченка, С. В. Шевчука, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика та інших. Однак згадані вчені вивчають питання ролі судової практики опосередковано в межах аналізу місця судової практики в системі джерел права чи ролі судового прецеденту в правовій системі України.

Окремі практичні аспекти ролі судової практики вивчалися представниками галузевих юридичних наук. В межах галузевих юридичних наук досліджувались також проблеми правотворчості в тій чи іншій галузі права, що обумовлені конкретними результатами судової практики. Зазначена проблематика досліджувалась представниками науки конституційного права (С. А. Авак'ян, Д. М. Белов, Г. О. Василевич), цивільного процесуального права (М. Й. Штефан, С. Я. Фурса); господарського права (Л. Г. Максимець, В. К. Мамутов, М. О. Рогожин), трудового права (С. В. Ломакіна).

Міждисциплінарний характер наукового осмислення ролі судової практики обумовлює плюралістичний та певною мірою різновекторний характер розвитку наукових поглядів на з'ясування ролі судової практики в правотворчості України. У той же час слід вказати на відсутність у вітчизняній юридичній науці сучасних наукових рекомендацій щодо посилення ролі судової практики в контексті її впливу на правотворчість. Вказане вище обумовлює необхідність наукового пошуку теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в сучасній правотворчості, де основою аналізу є судова практика та правотворчість України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконувалось в межах планових науково-дослідних тем Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: «Проблеми праворозуміння в контексті реалізації права в умовах демократичного розвитку» (номер державної реєстрації 0110U003731), «Принцип рівності у праві: теорія і практика» (номер державної реєстрації 0112U007119).

Мета і задачі дослідження. Мета наукового дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-прикладних уявлень щодо сутності, змісту, природи та функціонального призначення судової практики в сучасній правотворчості, з'ясуванні їх взаємовпливу та вдосконалення. Мета дослідження зумовила постановку і вирішення таких задач:

- розкрити еволюцію становлення наукових поглядів щодо ролі судової практики в системі явищ правової реальності;
- з'ясувати функціональні можливості методології дослідження ролі судової практики;
- виокремити ознаки судової практики, уточнити її розуміння на категоріальному рівні та конкретизувати її сутність;
- з'ясувати функціональне призначення судової практики в умовах розвитку вітчизняного законодавства;
- визначити ознаки та обґрунтувати авторське бачення поняття «функції судової практики»;
- виокремити та охарактеризувати роль судової практики в правотворчому процесі;
- проаналізувати судову практику Конституційного Суду України та визначити її роль у правотворчості;

- визначити роль судової практики судів загальної юрисдикції у правотворчості;
- встановити та обґрунтувати напрями удосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері судової практики та правотворчості.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні аспекти ролі судової практики в сучасній правотворчості.

Методи дослідження. Враховуючи особливості предмету та об'єкту дослідження, мети і задач наукової роботи, виокремлено систему методів, які застосовувались в процесі підготовки дисертації. Методологічну основу дослідження складає сукупність методологічних підходів, філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, поєднання яких в процесі пізнання дозволило забезпечити об'єктивний, усесторонній аналіз предмету роботи.

Важливу роль в науковому дослідженні відіграли методологічні підходи до вивчення судової практики та її ролі у сучасній правотворчості України. За основу було взято феноменологічний підхід, що надав змогу розкрити особливості судової практики як суспільного феномену, який виникає і розвивається під впливом об'єктивних умов життєдіяльності суспільства. Застосування феноменологічного підходу було пов'язано із урахуванням функціональних можливостей аксіологічного підходу, завдяки якому визначено роль судової практики як особливого ціннісного явища, що наділене відповідними ціннісними характеристиками, значенням для суспільства, держави та інших явищ правової реальності та герменевтичного підходу, наслідком використання якого стало встановлення змісту і характеру правового забезпечення судової практики шляхом тлумачення положень законодавчих актів України та аналізу практики їх застосування. В роботі застосовано системний підхід, який надав можливість проаналізувати судову практику у взаємозв'язку з іншими явищами правової дійсності.

Використання філософсько-світоглядних методів надало змогу дослідити роль судової практики з точки зору її походження та об'єктивної обумовленості як явища світоглядного характеру. Внаслідок використання діалектичного методу розкрито судову практику в її суперечливості та розвитку, співвідношенні з правотворчістю, зв'язок з якою має змінний характер (підрозділи 1.2, 2.2). У процесі дослідження застосовано історико-правовий метод, який забезпечив хронологізацію історії становлення наукового дослідження ролі судової практики в системі правових явищ і процесів (підрозділ 1.1). Застосування методу категоріального аналізу сприяло виокремленню та обґрунтуванню самостійності таких понять як «судова практика» та «функції судової практики», встановленню та характеристиці їх ознак і сутності (підрозділи 2.1, 2.2). Функціональні можливості порівняльно-правового методу обумовили з'ясування спільних та відмінних характеристик судової практики і правотворчості, а також визначення закономірностей взаємовпливу судової практики і правотворчості (підрозділи 2.3, 3.3). За допомогою системно-структурного методу встановлено місце судової практики в системі факторів правотворчості, а також визначено особливості зв'язку між судовими та

правотворчими актами (підрозділи 3.1, 3.2). Застосування системно-функціонального методу забезпечило встановлення функціональних можливостей методологічних підходів і методів наукового дослідження ролі судової практики (підрозділ 1.2), характеристику ролі судової практики Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції в аспекті сучасної правотворчості України (підрозділи 3.1, 3.2). Використання прогностичного методу сприяло узагальненню стану взаємовпливу судової практики і правотворчості України та з урахуванням тенденцій розвитку такого взаємовпливу виокремленню напрямів його вдосконалення (підрозділи 3.3).

Науково-теоретичною базою дослідження стали вітчизняні та зарубіжні наукові праці з філософії, загальної теорії права, філософії права, галузевих юридичних наук. Емпіричну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України; міжнародні правові акти, матеріали судової практики Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції України; законопроектні матеріали, зареєстровані у Верховній Раді України; статистичні дані, які стосуються судової практики; результати здійсненого у 2014-2015 роках опитування юристів-науковців, суддів та студентів, що навчаються вищих навчальних закладах України на юридичних факультетах.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота у вітчизняній юридичній науці є комплексним загальнотеоретичним дослідженням теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в сучасній правотворчості України, яка поглиблює знання про роль судової практики, шляхи вдосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості. Наукова новизна одержаних результатів та особистий внесок автора викладені у таких положеннях та висновках, що виносяться на захист:

уперше:

- запропоновано комплексну характеристику історії становлення та сучасного стану наукового аналізу судової практики і її ролі для сучасної правотворчості шляхом виокремлення трьох рівнів дослідження за змістом: а) світоглядний, що характеризує аналізовану категорію як явище, що виникає на певному етапі розвитку суспільства та є засобом встановлення справедливості серед людей; б) загальнонауковий, що аналізує судову практику як наукознавче явище, яке соціальне призначення і є способом впливу на суспільство; в) юридичний, що визначає судову практику як явище правової дійсності, досліджуване системою юридичних наук;

- аргументовано положення щодо ролі судової практики Конституційного Суду України для правотворчості та структуровано напрями її впливу на правотворчість в залежності від критеріїв його результативності (безпосередній та опосередкований); характеру впливу (активний та пасивний); виду правотворчої діяльності (законотворчий та підзаконний);

- встановлено роль судової практики судів загальної юрисдикції у правотворчості в межах наступних аспектів: як фактор правотворчості, що обумовлює правові потреби у правотворчості та визначає зміст об'єктивних потреб у вдосконаленні правового регулювання; засіб забезпечення правотворчої діяльності, що надає змогу сприяти здійсненню правотворчості іншими суб'єктами

шляхом надання необхідної судової інформації, ініціювання правотворчості; засіб апробації результатів правотворчості шляхом безпосереднього застосування правових норм в процесі здійснення судочинства та визначення рівня ефективності їх дії; засіб поширення положень актів правотворчості на суспільні відносини; засіб забезпечення взаємодії суб'єктів правотворчості в процесі реалізації правотворчої діяльності; засіб контролю за якістю правотворчості;

удосконалено:

- уявлення про ознаки судової практики, їх природу, завдяки чому уточнено розуміння поняття «судова практика» як особливого різновиду юридичної діяльності, що реалізується уповноваженими суб'єктами на національному або міжнародному рівні у встановленому законом порядку з метою здійснення правосуддя чи офіційного тлумачення правових норм, результатом якої є прийняття відповідного судового акту, що закріплює правоположення;

- характеристику сутності судової практики, яка розкрита в межах: а) соціального аспекту як різновиду соціально активної діяльності, яка впливає на поведінку суб'єктів права, змінюючи соціальну дійсність; б) правового аспекту щодо її впливу на явища правової реальності; в) владного аспекту, що визначає судову практику як державно владну діяльність, яка забезпечена примусом держави; г) суб'єктного аспекту, що виявляється в професійній розумовій діяльності суб'єктів щодо здійснення правосуддя; д) формального аспекту як явища, наділеного правовим статусом; е) предметного аспекту як засобу застосування правових норм шляхом судового розгляду справ; ж) процесуального аспекту, що визначає послідовність здійснення та результативність судової практики;

- положення про функції судової практики, які мають форму напрямків впливу судової практики на суспільні відносини, що обумовлені відповідним ступенем розвитку судової системи та походять від особливостей вдосконалення суспільства; відображають рівень та характер розвитку правової свідомості і правової культури громадян; пов'язані з функціями судових органів щодо здійснення правотворчості, правозастосування та правоінтерпретації; мають системний характер та націлені на виконання завдань судової практики, забезпечують відповідний вплив на суспільні відносини, явища і процеси правової дійсності;

дістали подальшого розвитку:

- структуризація доктринальних підходів до розуміння судової практики, що характеризують її як: результат діяльності судів, що виявляється у вирішенні конкретних категорій справ; здійсненні тлумачення або прийняття розпорядчих актів; особливу сферу діяльності суддів щодо здійснення правосуддя; засіб узагальнення результатів судочинства; систему професійних знань і навичок уповноважених суб'єктів, які застосовуються в процесі здійснення судочинства; різновид юридичної практики, що характеризується загальними ознаками, притаманними юридичній практиці та особливими ознаками, що властиві лише судовій практиці; правове явище, наділене самостійними ознаками, на підставі яких може бути обґрунтоване доктринальне розуміння поняття «судова практика»;

- положення доктринального розуміння функціонального призначення судової практики, яке залежить від широкого або вузького підходу до розуміння

судової практики. Широке розуміння судової практики як особливого соціально-правового явища, що відображає зміст і результат діяльності судових органів щодо здійснення правосуддя, обумовлює аналіз функцій судової практики як напрямів діяльності судових органів щодо здійснення правосуддя. Вузьке розуміння судової практики як сфери діяльності судових органів щодо розгляду судових справ, обумовлює розуміння функцій судової практики, що походять від функцій судових органів та забезпечують реалізацію основних завдань здійснення судочинства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації висновки та рекомендації можуть бути використані у:

- *науково-дослідній роботі* – для подальшого розвитку теоретико-правових знань юридичної науки з проблем судової практики і правотворчості;
- *правотворчій діяльності* – в процесі вдосконалення правового регулювання діяльності органів судочинства та правового статусу судових актів. Автором обґрунтовані конкретні рекомендації щодо внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів України, а саме до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року № 2453-VI (ч. 6 ст. 36; п. 4 ч. 2 ст. 45; ч. 8 ст. 45); Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI (ч. 8 ст. 91; ч. 1 ст. 103) та інших;
- *діяльності органів судочинства України* – для вдосконалення роботи з узагальнення судової практики, підвищення ініціативності по виявленню недоліків чинного законодавства України та участі у законопроектній роботі по їх усуненню;
- *навчальному процесі* – при підготовці підручників і навчальних посібників з теорії держави і права, проблем теорії держави і права, основ судоустрою та судочинства, а також при підготовці навчально-методичного забезпечення відповідних навчальних курсів.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційне дослідження було предметом обговорення на засіданні відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, де воно було виконано. Основні положення і теоретичні висновки доповідалися на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: V Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Дніпропетровськ, 13–14 грудня 2013 р.; тези опубліковано); Міжнародній науковій конференції «Право і суспільство: еволюція у взаємодії» (м. Москва, 28–29 березня 2014 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Право і держава сучасної України: проблеми розвитку та взаємодії» (м. Запоріжжя, 18–19 квітня 2014 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Азовські правові читання» (м. Бердянськ, 18–19 квітня 2014 р.; тези опубліковано); VIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Єнисейські правові читання» (м. Красноярськ, 17–19 квітня 2014 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова політика в Україні: питання теорії та практики» (м. Київ, 24 жовтня 2014 р.; тези опубліковано); Науковій конференції «Мораль і влада» (м. Київ, 16 грудня 2014 р.); Інтернет-конференції «Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності» (м. Київ, 29 травня 2015 р.; тези опубліковано).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено в дванадцяти наукових публікаціях автора, серед яких п'ять – у фахових виданнях з юридичних наук, зокрема одна стаття у зарубіжному фаховому виданні, а також у семи тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційної роботи Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які структуровано на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (323 найменування) та додатків. **Загальний обсяг дисертації** становить 238 сторінок, з них 190 сторінок – основний текст, 31 сторінка – список використаних джерел, 4 додатки – на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** роботи обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначається ступінь наукової розробки проблеми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету і задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження; визначено основні теоретичні, практичні результати дослідження, положення наукової новизни одержаних результатів та особистий внесок здобувача у розробку даної проблеми, наведено відомості про апробацію та публікацію основних положень дисертації, її структуру та обсяг.

Розділ 1 «Історіографічні та методологічні аспекти наукового дослідження» складається з двох підрозділів, у яких здійснюється огляд історії становлення наукових досліджень за темою дисертаційної роботи, характеризується сучасний стан наукового пізнання проблем судової практики та її ролі у правотворчості, з'ясовано методологічний потенціал наукового дослідження.

У підрозділі 1.1 «Історія становлення наукових поглядів щодо ролі судової практики серед явищ правової реальності» здійснено аналіз становлення світоглядних та наукових досліджень питань судової практики, її ролі серед явищ правової реальності, оцінено стан наукової розробки проблеми та визначено наукознавчий потенціал дослідження проблем судової практики в сучасній правотворчості. Визначено та надано комплексну характеристику історії становлення та сучасного стану наукового аналізу судової практики та її ролі для сучасної правотворчості, що надало можливість структурувати її на три рівні за змістом. Перш за все слід вказати на світоглядний рівень, де судова практика характеризується як особливе явище, що виникає на певному етапі розвитку суспільства та є засобом встановлення справедливості серед людей. Світоглядні ідеї, що стосуються ролі і значення судової практики, зароджуються в період Античності і Середньовіччя та подані у поглядах Платона, Аристотеля, Цицерона, римських юристів, римських стоїків, глосаторів, постглосаторів, де обґрунтовані ідеї справедливості, яка має бути досягнута на основі закону в результаті діяльності відповідних уповноважених суб'єктів, що наділені судовими повноваженнями. Світоглядні ідеї знаходять своє продовження і переосмислення в наступні періоди розвитку правової думки та представлені у поглядах Г. Гроція, Б. Спінози, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Ч. Беккарія та інших, які заклали основу розуміння судової практики як об'єкту пізнання в межах відповідних шкіл праворозуміння. У новітній період розвитку правових учень світоглядні уявлення

про роль судової практики трансформуються у так зване багатоаспектне розуміння судової практики як явища, що характеризується понятійним аспектом, сутністю, природою тощо. Інший рівень – загальнонауковий, що пов'язаний із розвитком суспільних наук, в яких судова практика розглядається як особливе явище, що становить наукознавчий інтерес, має соціальний характер та є засобом впливу на суспільство. Юридичний рівень наукового вивчення судової практики, що розкриває її як явище правової дійсності, досліджуване системою юридичних наук.

На підставі аналізу доктринальних уявлень про судову практику було узагальнено, що розуміння судової практики розкривається в юридичній науці як явище: соціального плану, що походить від суспільства і від його потреб, відображаючи відповідний рівень його розвитку, а також функціонує в суспільстві, забезпечуючи правовий вплив на суспільні відносини; правового плану, яке засноване на правових нормах, наділене відповідним правовим статусом; суб'єктного плану, що являє собою діяльність, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами; функціонального плану, що відображає напрями впливу судової практики на явища соціальної дійсності щодо забезпечення законності і справедливості, недопущення порушень правових норм тощо; системного плану, що являє собою елемент в системі правових явищ тощо.

У підрозділі 1.2 «Методологічна основа дослідження судової практики» наголошено на складності та багатоаспектності предмету дисертаційного дослідження, що обумовлює необхідність вироблення відповідного методологічного інструментарію.

Підсумовано, що наукове пізнання теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики у сучасній правотворчості з методологічної точки зору потребує застосування широкого кола методологічних підходів та методів дослідження світоглядного (філософського), загальнонаукового та спеціально-наукового характеру. Це надасть змогу всесторонньо дослідити роль судової практики як явища світоглядного, наукового міждисциплінарного та правового характеру, забезпечивши отримання світоглядних, загальних та спеціальних знань про предмет дослідження. Враховуючи зазначені методологічні рівні наукового дослідження ролі судової практики у правотворчості, конкретизовано функціональні можливості світоглядних (філософських), загальнонаукових та спеціально-наукових методів.

Відзначено, що в методологічному плані доцільність наукового дослідження теоретико-прикладних аспектів судової практики та її ролі в правотворчості обумовлюються: а) недоліками стану наукової розробки зазначеної проблематики; б) недосконалістю понятійного визначення судової практики та правотворчості, а також їх ролі по відношенню одне до одного; в) складністю предмету дослідження; г) посиленням взаємовпливу між судовою практикою та іншими правовими явищами; д) трансформацією ролі держави у правотворчості та судочинстві.

Розділ 2 «Теоретико-правові аспекти судової практики» присвячений вивченню понятійних аспектів судової практики, її ознак та сутності, дослідженню функціонального призначення судової практики в сучасних умовах розвитку вітчизняного законодавства, а також встановленню та характеристиці ролі судової практики в правотворчому процесі.

У підрозділі 2.1 «Поняття, ознаки та сутність судової практики» вивчаються різноманітні доктринальні підходи до розуміння поняття «судової практики», її ознак та сутності. Обґрунтовані в юридичній літературі визначення поняття «судова практика» можливо умовно поділити на підходи, які визначають судову практику як результат діяльності судів, що виявляється у вирішенні конкретних категорій справ, здійсненні тлумачення або прийняття розпорядчих актів; особливу сферу діяльності суддів щодо здійснення правосуддя; засіб узагальнення результатів судочинства, що характеризує судову практику як особливу діяльність щодо організації і здійснення аналізу результатів судочинства, їх оцінювання, виявлення недоліків та групування за певними критеріями; систему професійних знань і навичок уповноважених суб'єктів, які застосовуються при здійсненні судочинства; різновид юридичної практики, що характеризується загальними ознаками, притаманними юридичній практиці, та особливими ознаками, що властиві лише судовій практиці; явище, що наділене самостійними ознаками, на підставі яких може бути сформульоване визначення поняття «судова практика».

Підкреслюється, що судова практика як самостійне юридичне поняття, наділене власними ознаками, до яких віднесено її приналежність до юридичної практичної діяльності; здійснюється лише уповноваженими суб'єктами, в чітко визначеному процесуальному порядку, що передбачає її відповідність конкретним етапам і стадіям здійснення; має предметний характер, оскільки судова практика здійснюється лише в тих випадках, що передбачені національним законодавством або нормами міжнародного права; її результатом є судовий акт як офіційний письмовий документ, в якому закріплено положення, які визначені судом за результатами правозастосування або правотлумачення, що має відповідний правовий статус; стосується конкретних суб'єктів права та конкретних життєвих ситуацій. На підставі виокремлених та проаналізованих ознак судової практики уточнено розуміння поняття «судова практика» як особливий вид юридичної діяльності, що здійснюється уповноваженими суб'єктами на національному або міжнародному рівні у встановленому законом порядку з метою здійснення правосуддя або офіційного тлумачення правових норм, результатом чого є прийняття відповідного судового акту, що закріплює правоположення.

Сутність судової практики має складний багатоаспектний характер, яка узагальнена в межах соціального; правового; владного; суб'єктного; формального; предметного; процесуального аспектів.

У підрозділі 2.2 «Функціональне призначення судової практики в аспекті вдосконалення законодавства» аналізується функціональне призначення судової практики, уточнено визначено поняття «функції судової практики», розкрито особливості судової практики в аспекті вдосконалення вітчизняного законодавства.

Розуміння функцій судової практики залежить від розуміння судової практики в цілому. При широкому розумінні судової практики як особливого соціально-правового явища, що відображає зміст і результат діяльності судових органів щодо здійснення правосуддя, функції судової практики відповідно являють собою напрями діяльності судових органів щодо здійснення правосуддя. При вузькому розумінні судової практики як особливої сфери діяльності судових органів щодо розгляду судових справ, функції судової практики є такими, що походять від

функцій судових органів та забезпечують реалізацію основних завдань по здійсненню судочинства.

На підставі здійснення функціонального аналізу судової практики було виокремлено та охарактеризовано ознаки функцій судової практики, які являють собою основні напрямки впливу судової практики на суспільні відносини; обумовлені відповідним ступенем розвитку судової системи та походять від особливостей розвитку суспільства; відображають рівень та характер розвитку правової свідомості і правової культури громадян; пов'язані з функціями судових органів щодо здійснення правотворчості, правозастосування та правоінтерпретації; мають системний характер та націлені на виконання завдань судової практики, забезпечують відповідний вплив на суспільні відносини, явища і процеси правової дійсності. Беручи за основу виокремленні ознаки функцій судової практики, уточнено визначення поняття «функції судової практики», що являють собою систему напрямів впливу судової практики на суспільні відносини та на інші явища правової реальності, обумовлені рівнем розвитку правосвідомості громадян, їх правової культури, пов'язані з функціями судових органів щодо здійснення правотворчості, правозастосування і правоінтерпретації.

У підрозділі 2.3 «Роль судової практики в правотворчому процесі» автором підкреслюється теза про те, що судова практика займає особливе місце в системі факторів правотворчості. Це пояснюється її багатоаспектністю як теоретико-правового явища та ключовою функціональною роллю, яку виконує судова практика в життєдіяльності суспільства. Роль судової практики в правотворчій діяльності в науковому плані залежить від розуміння судової практики та правотворчості в цілому. Широке розуміння судової практики як явища, що охоплює в собі зміст і результат діяльності органів судової влади, визначає правотворчу роль судової практики, яка виступає як в якості процесу правотворчості, так і в якості результату правотворчості, що надає змогу закріпити норми права. Вузьке наукове розуміння судової практики як явища, що забезпечує тлумачення та/або застосування правових норм, характеризує судову практику, що виконує роль фактору правотворчості, впливаючи на зміст і результат правотворчої діяльності. Впливає на розуміння ролі судової практики і наукове розуміння правотворчості. Якщо розглядати правотворчість як особливу юридичну діяльність по створенню, зміні або припиненню дії норм права, то в цьому випадку судова практика виступає об'єктом аналізу щодо виявлення недоліків правового регулювання, які можуть бути усунені правотворчим шляхом. Якщо ж говорити про правотворчість як про діяльність зі створення, зміни або припинення дії форм права, то тут судова практика відіграватиме як безпосередню правотворчу роль щодо здійснення самої правотворчості, так і допоміжну роль щодо впливу на суб'єктів правотворчості, забезпечуючи формування відповідної правотворчої потреби.

Автором узагальнено розуміння ролі судової практики в правотворчому процесі як засобу: 1) виявлення недоліків правового регулювання; 2) правотворчого подолання прогалин у законодавстві; 3) узагальнення правотворчого впливу на суспільні відносини; 4) створення правотворчих пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства; 5) тлумачення правових норм, що здійснюється шляхом усвідомлення і з'ясування правотворчого задуму, його роз'яснення

суб'єктам права; 6) правотворчого контролю, що забезпечує при розгляді судової справи перевірку чинних норм права на предмет їх відповідності нормам, що закріплені Конституцією; 7) правотворчої ініціативи щодо вироблення правотворчих пропозицій та ініціювання їх розгляду компетентними органами.

Розділ 3 «Прикладні аспекти судової практики та її вплив на національну правотворчість» розкриває особливості практики діяльності Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції в контексті впливу практики їх діяльності на правотворчість, а також визначає напрями удосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості України.

У підрозділі 3.1 «Судова практика Конституційного Суду України та її роль у національній правотворчості» звертається увага на те, що доктринальне розуміння ролі судової практики Конституційного Суду України в сфері національної правотворчості є неоднозначним. Роль судової практики Конституційного Суду України в сфері правотворчості пов'язується з: розумінням правового статусу Конституційного Суду України як органу правотворчості, що наділений правотворчими функціями; характеристикою діяльності Конституційного Суду України як форми моніторингу якості законодавства на предмет виявлення у ньому недоліків та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення; характером повноважень Конституційного Суду України, що здійснює конституційний контроль за відповідністю актів вищих органів державної влади, міжнародних актів (договорів) положенням Конституції та можливістю їх визнання неконституційними; наслідками діяльності Конституційного Суду України по відношенню до характеру розвитку законодавства, що стосується впливу результатів діяльності Конституційного Суду України на розробку та затвердження концепцій розвитку законодавства; змістом діяльності Конституційного Суду України, який може в рамках своїх повноважень звернутися до суб'єктів правотворчої діяльності із відповідними пропозиціями щодо вдосконалення їх правотворчих актів тощо.

Узагальнюючи доктринальні підходи до розуміння ролі судової практики Конституційного Суду України в правотворчій сфері, а також правове регулювання та практику його діяльності, відзначено доцільність структурувати напрями впливу судової практики Конституційного Суду України на національну правотворчість в залежності від ряду критеріїв. В залежності від критерію результативності впливу до напрямів впливу судової практики Конституційного Суду України на правотворчість віднесено безпосередній вплив, при якому результати судової практики Конституційного Суду України мають правотворчі наслідки; та опосередкований вплив, відповідно до якого результати судової практики Конституційного Суду України не стосуються прийняття, зміни або скасування (втрати чинності) правотворчих актів, проте впливають на правотворчу діяльність інших суб'єктів. В залежності від характеру впливу до напрямів впливу судової практики Конституційного Суду України на правотворчість віднесено активний вплив, що стосується втрати чинності тими правотворчими актами або їх частинами, які визнані Конституційним Судом України такими, що не відповідають Конституції України, та пасивний вплив, що пов'язаний із визнанням правотворчого акту або його частини такими, що відповідають Конституції України, в результаті чого підтверджується статус діючого акту (або його частини). За критерієм виду

правотворчої діяльності до напрямів впливу судової практики Конституційного Суду України на правотворчість віднесено законотворчий, змістом якого є вплив судової практики Конституційного Суду України на законотворчу діяльність, та підзаконний, що обумовлений впливом судової практики Конституційного Суду України на підзаконну діяльність.

У підрозділі 3.2 «Судова практика судів загальної юрисдикції та її роль у правотворчості в Україні» вказується на доцільність розгляду проблеми ролі судової практики судів загальної юрисдикції в правотворчості України, здійснено аналіз судової практики судів загальної юрисдикції та визначено роль, яку вона виконує в сучасній правотворчості в Україні.

На підставі аналізу змісту чинного законодавства України підсумовано, що законодавством України питання статусу судової практики, актів Пленумів Вищих спеціалізованих судів та Пленуму Верховного Суду України остаточно не встановлено, не надано їм статусу загальнообов'язковості та нормативності. Однак, окремі положення законодавства, що стосуються повноважень Пленумів Вищих спеціалізованих судів та Пленуму Верховного Суду України, Науково-консультативної ради, зборів суддів, статусу суддів Верховного Суду України регламентують участь вказаних суб'єктів у правотворчій діяльності, не закріплюючи за ними статусу суб'єктів правотворчості та відповідних правотворчих повноважень. Обґрунтовано, що судова практика судів загальної юрисдикції: по-перше, не має правотворчого характеру; по-друге, не має загальнообов'язкового нормативного статусу; по-третє, не є різновидом правотворчого процесу.

Розкрито роль судової практики судів загальної юрисдикції в правотворчості як: фактор правотворчості, що обумовлює правові потреби в правотворчості та визначає зміст об'єктивних потреб у зміні правового регулювання; засіб забезпечення правотворчої діяльності, що надає змогу сприяти здійсненню правотворчості іншим суб'єктам шляхом надання необхідної судової інформації, ініціювання здійснення правотворчості; засіб апробації результатів правотворчості шляхом безпосереднього застосування правових норм у процесі здійснення судочинства та визначення рівня ефективності їх дії; засіб поширення положень актів правотворчості на суспільні відносини; засіб забезпечення взаємодії суб'єктів правотворчості в процесі здійснення правотворчої діяльності; засіб здійснення контролю за якістю правотворчості та правотворчих актів тощо.

У підрозділі 3.3 «Проблеми та перспективи вдосконалення взаємовпливу судової практики та правотворчості в Україні» досліджуються питання стану та тенденцій розвитку взаємовпливу судової практики та правотворчості в Україні, на підставі чого визначено перспективи вдосконалення такого взаємовпливу.

Узагальнено та охарактеризовано стан взаємовпливу судової практики та правотворчості України, на підставі чого визначено шляхи вдосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості. Обґрунтована доцільність закріплення за Пленумом Верховного Суду України правотворчі повноваження, а саме: прийняття локальних нормативних актів, положення яких мають врегульовувати внутрішні питання організації діяльності Верховного Суду України. Рекомендовано закріпити за Пленумами вищих спеціалізованих судів правотворчі повноваження щодо: а) узагальнення судової практики та надання роз'яснень

обов'язкового характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції; б) прийняття локальних нормативних актів, положення яких мають врегулювати внутрішні питання організації діяльності Вищого спеціалізованого суду. Враховуючи високий рівень інформаційного та наукового забезпечення діяльності Конституційного Суду України обґрунтовано доцільність включення його до складу суб'єктів, яким належить право законодавчої ініціативи у Верховні Раді України. Рекомендовано уточнити у змісті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року № 2453-VI правовий статус Постанов Пленуму Верховного Суду України та Пленумів вищих спеціалізованих судів, надавши їм загальнообов'язкового нормативного характеру.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації сформульовано найбільш суттєві результати та положення проведеного дисертаційного дослідження, наведено теоретичні узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо ролі судової практики в сучасній правотворчості.

1. На підставі аналізу історіографії наукового дослідження судової практики та її ролі у правотворчості здійснено узагальнення наукового дослідження судової практики, на підставі чого доведено, що судова практика визначається як явище: а) соціального плану, що походить від суспільства і від його потреб, відображаючи відповідний рівень його розвитку; б) правового плану, яке засноване на правових нормах, наділене відповідним правовим статусом, забезпечує поширення правових норм на суспільство та взаємозв'язок правових явищ; в) суб'єктного плану, що являє собою діяльність, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами; г) функціонального плану, що відображає напрями впливу судової практики на явища соціальної дійсності щодо забезпечення законності і справедливості, недопущення порушень правових норм тощо; д) системного плану, що являє собою елемент в системі явищ правової реальності, які взаємопов'язані між собою тощо.

2. Наукове пізнання теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики у сучасній правотворчості з методологічної точки зору потребує застосування широкого кола методологічних підходів (феноменологічний, онтологічний, герменевтичний, антропологічний підходи), які засновані на принципах наукового пізнання, а також методів дослідження світоглядного (філософського), загальнонаукового та спеціально-наукового характеру. Це надасть змогу всесторонньо дослідити роль судової практики як явища світоглядного, наукового міждисциплінарного та правового характеру.

3. Категорійно «судову практику» доцільно розуміти як особливий різновид юридичної діяльності, що реалізується уповноваженими суб'єктами на національному або міжнародному рівні у встановленому законом порядку з метою здійснення правосуддя чи офіційного тлумачення правових норм, результатом якої є прийняття відповідного судового акту, що закріплює правоположення.

4. Систематизовано наукові підходи до розуміння функцій судової практики, які в правовій доктрині розглядаються як: система напрямів діяльності судових

органів щодо реалізації їх функцій; напрями діяльності, що забезпечують реалізацію завдань судової практики; система засобів здійснення правосуддя в державі; основа розуміння ролі і цінності судової практики в системі засобів правового впливу; засіб реалізації та забезпечення потреб суспільства у правосудді тощо.

5. Функції судової практики наділені власними ознаками, на основі характеристики яких удосконалено розуміння поняття «функції судової практики», що являють собою систему напрямів впливу судової практики на суспільні відносини та на явища правової дійсності, що обумовлені рівнем розвитку правосвідомості громадян, їх правової культури, пов'язані з функціями судових органів щодо здійснення правотворчості, правозастосування і правоінтерпретації.

6. Роль судової практики в правотворчій діяльності в науковому сенсі залежить від розуміння судової практики та правотворчості в цілому. При широкому розумінні судової практики як особливого явища, що охоплює зміст і результат діяльності органів судової влади, наявною є правотворча роль судової практики, яка виступає як в якості процесу правотворчості, так і в якості результату правотворчості, що надає змогу закріпити норми права. При вузькому науковому розумінні судової практики як явища, що забезпечує тлумачення та/або застосування правових норм, слід розглядати судову практику як таку, що виконує роль фактору правотворчості, впливаючи на зміст і результат правотворчої діяльності. Впливає на розуміння ролі судової практики і наукове розуміння правотворчості. Якщо правотворчість розглядається як особлива юридична діяльність по створенню, зміні або припиненню дії норм права, що закріплені у вигляді системи нормативно-правових актів, то судова практика розглядатиметься як об'єкт аналізу щодо виявлення недоліків правового регулювання, які можуть бути усунені правотворчим шляхом. Якщо наголошувати на правотворчості як діяльності зі створення, зміни або припинення дії форм права, то судова практика відіграватиме основну правотворчу роль щодо здійснення самої правотворчості, так і допоміжну роль щодо впливу на суб'єктів правотворчості, забезпечуючи формування відповідної правотворчої потреби.

7. Узагальнено наукове розуміння ролі судової практики Конституційного Суду України в сфері правотворчості, що пов'язується з: розумінням правового статусу Конституційного Суду України як органу правотворчості; характеристикою діяльності Конституційного Суду України як форми моніторингу якості законодавства на предмет виявлення у ньому недоліків та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення; характером повноважень Конституційного Суду України, що здійснює конституційний контроль за відповідністю актів вищих органів державної влади, міжнародних актів (договорів) положенням Конституції; наслідками діяльності Конституційного Суду України по відношенню до характеру розвитку законодавства, що стосується впливу результатів діяльності Конституційного Суду України на розробку та затвердження концепцій розвитку законодавства; особливостями змісту діяльності Конституційного Суду України, який може в рамках своїх повноважень звернутися до суб'єктів правотворчої діяльності, особливо законотворчості, із відповідними пропозиціями щодо вдосконалення їх правотворчих актів; окремим фактором правотворчості, який являє собою об'єктивну умову, що впливає на правотворчу діяльність; статусом актів

Конституційного Суду України, які мають обов'язковий характер, поширюються на неперсоніфіковане коло суб'єктів, а їх порушення може бути підставою для скасування або зміни актів правозастосування.

8. Удосконалено розуміння ролі судової практики Конституційного Суду України, на підставі чого виокремлено напрями її впливу на правотворчість в залежності від критеріїв: а) результативності впливу судової практики Конституційного Суду України на правотворчість України (безпосередній, результати якого мають правотворчі наслідки та опосередкований, що не стосується прийняття, зміни або скасування (втрати чинності) правотворчих актів, впливаючи на правотворчу діяльність інших суб'єктів); б) характеру впливу судової практики Конституційного Суду України на правотворчість України (активний, що стосується втрати чинності тими правотворчими актами або їх частинами, які визнані такими, що не відповідають Конституції України та пасивний, що пов'язаний із визнанням правотворчого акту чи його частини такими, що відповідають Конституції України); в) виду правотворчої діяльності (законотворча, змістом якої є вплив судової практики на зміст, характер або результат законотворчої діяльності, та підзаконна, що обумовлена впливом судової практики на зміст, характер або результат підзаконної правотворчості).

9. Роль судової практики судів загальної юрисдикції у правотворчості виявляється в межах наступних аспектів, а саме як: фактор правотворчості; засіб забезпечення правотворчої діяльності; засіб апробації результатів правотворчості; засіб правозастосування; засіб системотворення у праві; засіб здійснення контролю.

10. Вдосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості залежить від доктринального визнання або невизнання судової правотворчості в якості окремого різновиду правотворчої діяльності, а судової практики в якості самостійного джерела права. Саме від цього і буде залежати відповідь на питання вдосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості як явищ, що мають тотожну природу, сутність і зміст, співвідносяться між собою як особливе і загальне; або як явищ, що лише взаємопов'язані між собою, оскільки є різновидами юридичної практичної діяльності і не породжують правотворчі наслідки.

11. Найбільш перспективними шляхами вдосконалення співвідношення судової практики та правотворчості України слід вважати: активізацію загальнонаукових досліджень судової практики та її ролі у правотворчості; вдосконалення регулювання правового статусу Пленуму Верховного Суду України та Пленумів вищих спеціалізованих судів в частині закріплення їх правотворчих повноважень; включення Конституційного Суду України до складу суб'єктів, яким належить право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України; конкретизацію правового статусу Постанов Пленуму Верховного Суду України та Пленумів вищих спеціалізованих судів, надавши їм загальнообов'язкового нормативного характеру, положення яких будуть обов'язкові для судів України та інших уповноважених суб'єктів правозастосування; вдосконалення законодавчих вимог до змісту судових актів; закріплення за судьями судів загальної юрисдикції обов'язку повідомляти керівництво відповідних судів про виявлені в процесі здійснення судочинства недоліки чинного законодавства України для подальшого їх узагальнення; посилення науково-інформаційного забезпечення діяльності судів загальної

юрисдикції в частині узагальнення практики застосування тих положень законодавства, які мають недоліки.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Росік Т. В. Фактори правотворчості та їх різновиди: теоретико-правовий аспект / Т. В. Росік // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – № 23. – ч. 1. – т. 1. – С. 96-98.
2. Росік Т. В. Развитие факторов правотворчества в современных условиях трансформации общественных отношений / Т. В. Росік // Современное право. – 2014. – № 4. – С. 10-14.
3. Росік Т. В. Функціональне призначення судової практики: світоглядно-правовий вимір / Т. В. Росік // Альманах права. – 2014. – Вип. 5. – С. 323-328.
4. Росік Т. В. Судова практика Конституційного Суду України та її роль у правотворчості України / Т. В. Росік // Право і суспільство. – 2015. – № 3. – С. 50-55.
5. Росік Т. В. Судова практика судів загальної юрисдикції та її роль у правотворчості в сучасних умовах інтеграційних процесів України / Т. В. Росік // Альманах права. – 2015. – Вип. 6. – С. 497-501.

Тези доповідей на конференціях, які додатково відображають результати дисертаційного дослідження

6. Росік Т. В. Різновиди факторів правотворчості як умова творення права / Т. В. Росік // Мат. V Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (13-14 грудня 2013 р., м. Дніпропетровськ) / за заг. ред. В. І. Карплюка та С. І. Полякова. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 53-54.
7. Росік Т. В. Судебная практика в системе факторов правового влияния на общественные отношения / Т. В. Росік // Мат. Междунар. научн. конф. «Право и общество: эволюция во взаимодействии» (28-29 марта 2014 г., г. Москва) / Под ред. Г. И. Муромева, М. В. Немытиной. – М.: РУДН, 2015. – С. 138-141.
8. Росік Т. В. Роль судової практики в сучасних умовах розвитку правової системи України / Т. В. Росік // Тез. доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Право і держава сучасної України: проблеми розвитку та взаємодії» (18-19 квітня 2014 р., м. Запоріжжя) / за заг. ред. Т. О. Коломієць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – С. 25-28.
9. Росік Т. В. Сутність судової практики як явища соціальної дійсності / Т. В. Росік // Мат. Міжнар. наук.-практ. конф. «Азовські правові читання» (18-19 квітня 2014 р., м. Бердянськ). – Бердянськ: ТОВ Модем-1, 2014. – С. 65-68.
10. Росік Т. В. Судебная практика как явление правовой действительности / Т. В. Росік // Мат. VIII Междунар. научн. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых «Енисейские правовые чтения» (17-19 апреля 2014 г., г. Красноярск). – Красноярск: СФУ, 2014. – С. 11-14.

11. Росік Т. В. Функціональне призначення судової практики: проблеми доктринального розуміння / Т. В. Росік // Зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф. «Правова політика в Україні: питання теорії та практики» (24 жовтня 2014 р., м. Київ) в 2-х т. – К.: НАПрУ, 2014. – Т. 2. – С. 327-329.

12. Росік Т. В. Судова практика Конституційного Суду України та її роль у сучасній антикорупційній правотворчості в Україні / Т. В. Росік // Зб. мат. Інтернет-конф. «Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності» (29 травня 2015 р., м. Київ). – К.: НАПрУ, 2015. – С. 51-56.

АНОТАЦІЯ

Росік Т. В. Роль судової практики в сучасній правотворчості: теоретико-прикладні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія держави і права; історія політичних та правових учень. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертаційне дослідження стосується вивчення теоретико-прикладних аспектів ролі судової практики в сучасній правотворчості, встановлення особливостей поняття, ознак та сутності судової практики, її функціонального призначення в сучасних умовах вдосконалення законодавства, визначається її практична роль в сучасному правотворчому процесі. Удосконалено визначення поняття «судова практика», в основу якого закладено виокремлені та проаналізовані ознаки. Особлива увага звертається на проблему розуміння сутності судової практики, яка розкрита в межах: соціального; правового; логічного; владного; суб'єктного; формального; предметного; публічного і процесуального аспектів.

Доводиться, що в сучасних умовах розвитку правової системи, вдосконалення системи судочинства та практики правотворчості роль судової практики у правотворчості значно посилюється, де судова практика виступає в якості засобу виявлення недоліків правового регулювання; правотворчого подолання прогалин у законодавстві; узагальнення правотворчого впливу на суспільні відносини; створення правотворчих пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства; тлумачення правових норм, що здійснюється шляхом усвідомлення і з'ясування правотворчого задуму, його роз'яснення суб'єктам права; здійснення правотворчого контролю. Окремо приділено увагу питанням судової практики Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції в частині її ролі у національній правотворчості. Сформульовано та обґрунтовано положення про роль судової практики Конституційного Суду України в правотворчості та визначено напрями її впливу на правотворчість; розкрито роль судової практики судів загальної юрисдикції у правотворчості.

Узагальнено та охарактеризовано сучасний стан взаємовпливу судової практики та правотворчості України, на підставі чого визначено шляхи вдосконалення взаємовпливу судової практики і правотворчості.

Ключові слова: юридична практика, судова практика, правотворчість, національна правотворчість, законотворчість, функції судової практики, роль судової практики.

АННОТАЦІЯ

Росик Т. В. Роль судебной практики в современном правотворчестве: теоретико-прикладные аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена изучению теоретико-прикладных аспектов роли судебной практики в современном правотворчестве. В работе проанализировано историю становления научного исследования судебной практики и её роли в правотворчестве, на основании чего было обобщено состояние научного изучения судебной практики в соотношении с правотворчеством. Научное познание теоретико-прикладных аспектов роли судебной практики в современном правотворчестве с методологической точки зрения требует применения широкого круга методологических подходов (феноменологический, онтологический, герменевтический, антропологический), которые основаны на принципах научного познания (всесторонности, историзма, профессионализма, гласности), а также методов исследования мировоззренческого (философского), общенаучного и специально-научного характера, обеспечивающих объективный и всесторонний анализ теоретико-прикладных аспектов роли судебной практики в правотворчестве.

Особое внимание в работе уделяется вопросом понятия, признаков и сущности судебной практики. Судебная практика определяется как особый вид юридической деятельности, осуществляемый уполномоченными субъектами на национальном или международном уровне в установленном законом порядке, с целью осуществления правосудия или официального толкования правовых норм, результатом чего является принятие соответствующего судебного акта, закрепляющего правоположения. Проблема понимания сущности судебной практики автором раскрыта в рамках: социального; правового; логического; властного; субъектного; формального; предметного; публичного и процессуального аспектов.

На основании обобщения научного понимания функций судебной практики указано, что функциям судебной практики присущи признаки, которые взяты за основу усовершенствования определения понятия «функции судебной практики». Функции судебной практики определяются как система направлений влияния судебной практики на общественные отношения и на явления правовой действительности, обусловленные уровнем развития правосознания граждан, их правовой культуры, связанные с функциями судебных органов по осуществлению правотворчества, правоприменения и правоинтерпретации.

Доказывается, что в современных условиях развития правовой системы, усовершенствования системы судопроизводства и практики правотворчества роль судебной практики в правотворчестве значительно усиливается. Судебная практика

выступает в качестве средства выявления недостатков правового регулирования; правотворческого преодоления пробелов в законодательстве; обобщения правотворческого воздействия на общественные отношения; создания правотворческих предложений по совершенствованию положений действующего законодательства; толкования правовых норм; осуществления правотворческого контроля. Отдельно уделено внимание вопросам судебной практики Конституционного Суда Украины и судов общей юрисдикции в контексте её роли в национальном правотворчестве. Сформулированы и обоснованы положения о роли судебной практики Конституционного Суда Украины в правотворчестве и определены направления её влияния на правотворчество. Раскрыта роль судебной практики судов общей юрисдикции в правотворчестве как средства: обеспечения правотворческой деятельности; апробации результатов правотворчества; правоприменения; системообразования в праве; осуществления контроля и т.д.

Анализ отечественной судебной практики и правотворчества позволил обобщить и охарактеризовать современное состояние взаимовлияния судебной практики и правотворчества Украины, на основании чего определены пути совершенствования взаимовлияния судебной практики и правотворчества.

Ключевые слова: юридическая практика, судебная практика, правотворчество, национальное правотворчество, законотворчество, функции судебной практики, роль судебной практики.

SUMMARY

Rosik T. V. Role of judicial practice in today's law-making process: theoretical and applied aspects. –Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of Law Sciences in discipline 12.00.01 – Theory of State and Law; History of Political and Law doctrine. – National Pedagogical Dragomanov University . – Kyiv, 2016.

The dissertation research touches a study of theoretical and applied aspects of role of judicial practice in today's law-making process, the establishment of the concept's features, signs and essence of judicial practice and its functional setting in the modern terms of perfection of legislation. In the dissertation the practical role of judicial practice is determined in a today's law-making process. Judicial practice is determined as the special type of legal activity which is carried out by the authorized subjects at national or international level under a regular legal procedure with the purpose of administer justice or official interpretation of legal rules. The special attention applies to the problem of understanding of essence of judicial practice. This problem is exposed within the limits of social; legal; logical; imperious; subject; formal; object; public and judicial aspects.

This dissertation proves the considerable strengthening of role of judicial practice in law-making process in the modern terms of development of the legal system, perfection of the system of the court proceeding and law-making process practice. Judicial practice comes forward in quality the mean of exposure of failings of legal adjusting; of law-making overcoming process of blanks in a legislation; generalization of law-making influence process to public relations; creation of law-making suggestion process in relation to perfection of positions of current legislation; interpretation of legal norms which is

carried out by realization and finding out of law-making project, and by explanation of it to entities and by realization of law-making control process.

The author of the dissertation has spared attention to the questions of judicial practice of Constitutional Court of Ukraine and of general jurisdiction courts in the part of its role in national law-making process. It has been formulated and grounded position about a role of judicial practice of Constitutional Court of Ukraine in law-making process and it has been determined directions of its influence to law-making process, also it has been exposed a role of judicial practice of general jurisdiction courts in law-making process.

In this dissertation the author has generalized and has characterized today's state of mutual influence of judicial practice and law-making process in Ukraine. In addition, based on it the ways of perfection of mutual influence of judicial practice and law-making process has been determined.

Keywords: legal practice, judicial practice, law-making process, national law-making process, legislation, functions of judicial practice, role of judicial practice.